

Nr 255.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående prisutjämningsavgifter; given Stockholms slott den 6 april 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Axel Gjöres.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 april 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjöres, fråga om uttagande av prisutjämningsavgifter. Han anför därvid följande.

Sedan krigets början ha statsmakterna genom skilda åtgärder sökt begränsa omfattningen av den prisstegring inom landet, till vilken rådande extraordinära förhållanden givit upphov. I detta syfte har en omfattande priskontroll ordnats, vid vilken fram till tidpunkten för genomförande av prisstopp prishöjningar i huvudsak medgivits endast för täckning av stegrade rörliga kostnader och därefter även sådana kostnadsstegringar förutsatts burna av företagarnas marginaler. Vidare har man genom clearinganordningar och — i vissa fall — subventioner dels sökt utjämna prisskillnader mellan varupartier som tillförts marknaden till olika kostnader, dels förebyggt sådana prisrörelser som kunnat befaras få särskilt ogynnsamma verkningar på den

allmänna prisnivån. De grundläggande tankegångarna vid uppbyggandet av denna prispolitik ha utvecklats särskilt i propositionerna nr 53 och 58 till 1939 års urtima riksdag.

Vid utformningen av de åtgärder, om vilka här erinrats, har beaktande skänkts bland annat prisutvecklingen på importvaror och dess inflytande på prisbildningen på hemmamarknaden. Övriga sidor av frågan om förhållandet mellan den internationella och den inhemska prisutvecklingen — särskilt spörsmålet om exportprisernas inverkan — ha hittills av naturliga skäl i huvudsak kunnat lämnas å sido. I och med att handeln åter kommer i gång i mera normal omfattning och i sådana friare former, att bilaterala överenskommelser med ömsesidiga prisbindningar icke längre torde komma i fråga, måste spörsmålet om förhållandet mellan den svenska prisnivån och priserna på världsmarknaden tagas upp till förnyat överbäggande.

Vid behandlingen vid fjolårets riksdag av utgångspunkterna för den svenska penningpolitiken efter kriget utgick man ifrån att en anpassning av växelkurserna och av den svenska prisnivån till det internationella prisläget borde ske snarast möjligt. En sådan anpassning vore nämligen en förutsättning för återställandet av mera normala handelsrelationer med utlandet och prisbildningsförhållanden inom landet. Man räknade därvid bland annat med att möjligheten att åter erhålla importvaror i tillfredsställande omfattning och till lägre priser skulle öva ett kostnads- och prissänkande inflytande på den svenska marknaden. Diskussionen inriktades på problemställningen vid den tidpunkt, då förhållandena på världsmarknaden ånyo blivit relativt stabiliserade.

Utvecklingen under senare tid har i stigande grad givit vid handen, att man mellan fientligheternas upphörande i Europa och den tidpunkt på vilken den penningpolitiska programdiskussion, om vilken jag här erinrat, tog sikte, har att räkna med en övergångsperiod, som kommer att ställa den svenska penningpolitiken inför särskilda problem. Den stora internationella varubristen kommer då, såsom chefen för finansdepartementet närmare utvecklat i årets statsverksproposition, att medföra dels fortsatta svårigheter att erhålla importvaror, dels en betydande efterfrågan på vissa svenska exportvaror. Prisbildningen kan väntas bli oenhetlig. Även om priserna på vissa import- och exportvaror kunna väntas falla, komma priserna på andra varor att bli förhållandevis höga. Det är även sannolikt, att priserna komma att vara mycket olika på skilda marknader. Allmänt sett måste stor ovisshet råda om varaktigheten av de prisrelationer som komma att föreligga under övergångstiden.

Det är tydligt, att en sådan anpassning av växelkurserna och den svenska prisnivån efter de internationella förhållandena, som på något längre sikt bör eftersträvas enligt programmet för den svenska penningpolitiken, icke är möjlig i det läge varmed man sålunda har att räkna under övergångstiden. Utgångspunkter saknas då ännu för en bedömning av de lämpliga växelkurserna. Och en anpassning av skilda svenska priser vid oförändrade växelkurser efter de från hemmamarknadspriserna delvis avvikande priser, som

kunna gälla vid export till olika marknader, skulle — i den mån exportpriserna mera väsentligt överstege hemmamarknadspriserna — kunna medföra en förskjutning av den inhemska prisnivån, som på kort sikt bleve av inflatorisk natur och på längre sikt skulle medföra risker för allvarliga bakslag. Särskilt framträdande bleve olägenheterna, om kapitalvärden och kostnader i Sverige skulle tillåtas anpassa sig efter höga exportpriser av kanske mycket begränsad varaktighet och varierande de olika marknaderna emellan.

Det kan naturligtvis hävdas, att senast berörda svårigheter för prispolitiken skulle kunna undvikas, om man vore beredd att, oavsett det internationella prisläget, vid svenska försäljningar till utlandet tillämpa samma prisreglering som på hemmamarknaden. En tillämpning av svenska hemmamarknadspriser vid export, oaktat dessa understeg på exportmarknaderna eljest accepterade priser, skulle emellertid bland annat innebära, att Sverige av inre prispolitiska skäl försämrade sina bytesrelationer mot utlandet på ett sätt, som skulle medföra förluster för det svenska folkhushållet. Därtill kommer, att export till priser, väsentligt understigande den internationella nivån, skulle vara förbunden med uppenbara handelspolitiska risker.

Om än Sverige sålunda icke kan vid export generellt tillämpa de stränga prissättningsnormer som gälla för hemmamarknaden, så är det dock å andra sidan givet, att Sverige bör söka undvika att genom uppdrivna exportpriser bidra till en internationell prisstegring, detta både med hänsyn till vikten även ur svenska synpunkter av att en inflatorisk utveckling på världsmarknaden undvikas och av hänsyn till den inhemska prisnivån. Det är att hoppas, att en återhållsam prispolitik kommer att tillämpas också från utlandets sida. Framträder en prisstegring på varor som införas till Sverige, måste detta få återverkningar även på prissättningen vid export från Sverige.

Om en del hemmamarknadspriser övergångsvis komma att ligga under de priser som bjudas på skilda marknader i utlandet och om en anpassning varken kan ske genom växelkursförändringar eller genom export till svenska hemmamarknadspriser, uppstå — såsom nyss berörts — risker för en av exportprisutvecklingen betingad stegring av de priser som gälla på den svenska hemmamarknaden. En sådan återverkan behöver givetvis icke befaras i alla de fall där exportpriserna på en eller flera utländska marknader överstiga hemmamarknadspriserna. Men på viktiga punkter kan inflytandet från exportprisutvecklingen vara i hög grad ägnat att försvåra den inhemska prisstabiliseringen. Denna stabilisering behöver då stödjas genom särskilda prisutjämningsavgifter vid exporten. Sådana avgifter skulle behöva utgå endast i de fall där de priser, till vilka exporten sker, skulle öva ett stegrande inflytande på den inhemska prisnivån. De skulle uttagas blott med de belopp, som vore nödvändiga för att nå det åsyftade resultatet. I motsats till exportavgifter skulle de med denna utgångspunkt tydligen icke komma att el-ler kunna tillåtas öva något stegrande inflytande på exportpriserna. Så snart spänningen mellan dessa priser och hemmaprisnivån icke längre hotade att

utlösa sådana prisstegringar inom landet, som kunde beräknas försvåra den allmänna prisstabiliseringen, skulle avgifterna helt bortfalla.

Om avgifter av ifrågasatt slag uttagas, skulle detta ur de berörda exportindustriernas synpunkt innebära, att dessa komme i ett ekonomiskt läge, i viss mån motsvarande det som skulle förelegat, om exportpriserna varit underkastade reglering efter för hemmamarknaden godtagna normer. Avgifterna skulle alltså innefatta en prispolitiskt motiverad ersättning för den vanliga priskontrollen, vilken av nyss angivna skäl icke kan vinna tillämpning vid export.

Intäkterna av ifrågavarande avgifter, vilka tydligen icke äro av fiskalisk natur, böra icke inflyta till allmänna budgeten utan fonderas för att användas för sådana gemensamma ändamål, som lämpligen böra tillgodoses med intäkter av detta slag. Olika sådana ändamål kunna ifrågakomma. I vissa fall kan det vara lämpligt, att avgifterna disponeras för prisreduktioner vid återuppbyggnadsleveranser eller för avskrivning på återuppbyggnadskrediter. I andra fall synes en reduktion av vissa importpriser kunna ifrågakomma. I åter andra fall — exempelvis för träindustriens del — synes i första hand böra övervägas att disponera medlen för allmänna åtgärder i syfte att bibehålla eller förkovra skogsnäringarnas produktionsförutsättningar; praktiska exempel erbjuda anläggandet av skogsvägar, skogs- och träteknisk forskning eller förbättrandet av arbetarbostäderna. På längre sikt skulle sådana åtgärder tillgodose det allmänna intresset av bästa möjliga tillgång på skogsprodukter.

Såvitt möjligt torde uttagandet av prisutjämningsavgifter efter angivna linjer böra ske i anslutning till överenskommelser mellan staten och vederbörande exportindustrier. För att garantier skola vinnas för en enhetlig tillämpning och för att nödvändiga åtgärder skola bli möjliga även i de fall, där överenskommelser icke kunna nås, är det dock önskvärt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att uttaga prisutjämningsavgifter efter här angivna normer. En sådan befogenhet torde icke böra utnyttjas annat än efter förhandlingar genom priskontrollnämnden med berörda parter. Jämväl handelskommissionen torde regelbundet böra höras i ifrågavarande ärenden.

Vid fonderingen av avgifterna böra särskilda konton uppläggas för olika slag av export, så att en möjlighet erhålles att vid medelsanvändningen taga hänsyn till avgifternas ursprung. I de fall där medelsanvändningen sker för ändamål, hänförliga till respektive industriens intresseområden, torde hinder icke böra möta för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande meddela beslut om medelsanvisningar från fonden av mindre omfattning. I övrigt böra frågor rörande disposition av fondmedel underställas riksdagen.

Beträffande uppbärandet av avgifterna stå olika utvägar till buds. Närmast synes ifrågakomma att de uttagas av tullen i samband med export. Anledning föreligger emellertid icke att i detta sammanhang binda sig för den ena eller andra lösningen. Valet bör träffas så, att industriens praktiska intressen bli så väl tillgodosedda som möjligt.

Av vad jag anfört framgår, att den tänkta anordningen är direkt betingad

av övergångstidens speciella problem och avser att bidra till en successiv inpassning av den svenska ekonomin i dess internationella sammanhang utan onödiga och skadliga kastningar under den tid som förflyter, till dess anpassningen kan ske i normala former. Prisutjämningsavgifterna ha karaktären av en ren övergångsanordning med samma principiella bakgrund som den allmänna prisregleringen. Behov synes icke föreligga att ge dem en fastare formell ram i en särskild författning. Det torde vara tillräckligt att Kungl. Maj:t erhåller riksdagens bemyndigande att för viss tid framåt, förslagsvis till och med den 30 juni 1946, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift enligt här angivna riktlinjer.

Med återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i det föregående anförts, när behov därav ur prispolitiska synpunkter prövas föreligga, meddela föreskrifter om uttagande för tiden till och med den 30 juni 1946 av prisutjämningsavgift.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Carl D. Ossmark.